

Sárközy Réka

Fotótér

A nemzeti könyvtár új tartalomszolgáltatása

Az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) legfiatalabb gyűjteménye a Fényképtár. 2007-ben alakult a Jelenkori Fotóművészeti Gyűjtemény bázisán azzal a céllal, hogy önálló tárként a nemzeti könyvtár különböző gyűjteményeiben őrzött fényképek megfelelő tárolását, feldolgozását és szolgáltatását biztosítsa. A Fényképtár munkatársai folyamatosan tárják fel a gyűjteményben található hagyatékokat, adományokat, muzeális fényképeket, annak érdekében, hogy kutathatóvá tegyék gyűjteményünket online hozzáféréssel és hagyományosan, helyben „olvasva” is. Az előbbihez jelent óriási előrelépést a Fotótér, az utóbbihoz sajnos még nem rendelkezünk kutatóteremmel, személyesen ezért időpontegyeztetés után tudjuk csak fogadni a kutatókat.

A 2020 júniusában megnyílt Fotótér egy online, rendszeres időközönként bővülő adatbázis megjelenítő felülete, melyen a gyűjteményünkben található digitalizált fényképeket tesszük közzé kis felbontásban, de élvezhető minőségben. A képek mellett feltüntetjük metaadataikat is, amelyeket kollégáink kutattak fel az évek során, így lehetséges a képek között böngészni, egy-egy képre rákeresni, fotókat kiválogatni egyenként és csoportosan. Elsődleges célunk a kutatómunka, az ismeretterjesztés támogatása a képek hozzáférhetővé tételével a nagyközönség számára. A fotók felhasználása, publikálása akkor lehetséges, ha a felek megállapodnak a közlés feltételeiről, ezután átadjuk a nagy felbontású képfájlt a felhasználónak. Magáncélra a képek ingyenesen letölthetők.

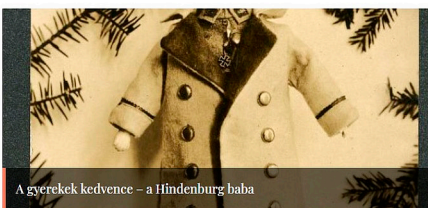
Célunk, hogy azokat a gyűjteményi egységeket, amelyek feldolgozása és ezzel egyidejűleg végzett alapkutatása elkészült, folyamatosan elérhetővé tegyük a Fotótér felületén. Jelenleg két gyűjteményt készítünk elő a Fotótérben történő

megjelenítésre. Az egyik a *diafilmgyűjteményünk*, amely egyaránt tartalmazza a teljes diafilmeket és az eredeti grafikai rajztesteket, amelyekből fotózták őket a gyártási folyamat során. A Magyar Diafilmgyártó Vállalat kötelempéldányait 1956 óta gyűjti a könyvtár, a rajztestek a rendszerváltás után, a vállalat 1994-es privatizációját követően kerültek a nemzeti könyvtár gyűjteményébe. A másik a *fotótörténeti gyűjtemény*, amely számos családi és portréfotóval, úti- és városképpel a 19. század utolsó harmadától a II. világháború végéig nyújt gazdag kultur- és társadalomtörténeti forrásanyagot mind a képek tartalmát, mind készítőiket tekintve. Emellett a technikatörténeti szempont is említésre méltó, mivel ebben az időszakban jó néhány fényképezési eljárás létezett még, amelyek később eltűntek.

Első világháború

A körzeti parancsnoksághoz tartozó gyógyszerész, Rača

A gyerekek kedvence – a Hindenburg baba

Szanítécek az elsősegélyhelynél

Eduard von Böhm-Ermolli tábornagy tisztjeivel egy esetát szemlél az orosz fronton

Gorizia: Az olasz lovasság a fő téren

További gyűjteményrészeink között található az *építészettörténeti anyag*, amely a hatvanas-hetvenes évek városfejlesztésének kiemelkedő forrását jelenti mintegy 90 000 negatívval. A korai műtárgyfotózás emlékeit is őrző *üveglemez- és fakszimilegyűjteményünk* sok értékes kéziratfotóval, metszetfotóval és festményreprodukcióval határterületet jelent a gyakorlati célokra készült sokszorosítások és a saját jogon műalkotásnak tekintett képek világa között. Terveink szerint kutathatóvá tesszük Jelenkori Fotóművészeti Gyűjteményünket is, amely jelentős fotóművész alkotók hagyatékából, és kortárs fotográfusok nagylelkű adományaiból gyarapodik; legutóbb *Féner Tamás* felajánlásának köszönhetően érkezett gyűjteményünkbe számos értékes felvétel. Kiemelkedő értéket képvisel *Escher Károly* mintegy 40 000 negatívja is, melyeket 1956-ban vásárolt meg az alkotótól a könyvtár. Standfotógyűjteményünk, a Magyar Filmtörténeti Fotógyűjtemény az 1945 után készült magyar játékfilmek forgatásán készült fényképeket tartalmazza, melyeket neves fotográfusok készítettek a filmek későbbi forgalmazásához, a róluk meg-

jelenő publikációkhoz. Több mint 1000 fényképalbumban kutathat helyben az olvasó, 40 000 fénykép digitális változata pedig online is elérhető.

A Fototér lehetőséget nyújt az érdeklődőknek fényképekben böngészni tárgyszavak, dátumok, és a felületen látható többi metaadat segítségével. Nem célunk minden egyes kép online közzététele, de szeretnénk minden gyűjteményrész legizgalmasabb, legjobb képeiből egy reprezentatív válogatást megmutatni, és segítséget nyújtani az érdeklődőknek a további keresgéléshez. A most közzétett első világháborús gyűjtemény és a Szabó Dénes képeiből készült galéria olyan különleges, forrásértékű gyűjteményegység, melyek digitalizálása során a teljesség volt a célunk. Ez utóbbi az első gyűjtemény, amelyet ebben az új, az OSZK Országos Könyvtári Platform projektjének keretében fejlesztett felületen dolgoztunk fel 2018-tól. A *Tudástár* című adatbázis fejlesztése nem zárult le, feldolgozói felületét lehetőségünk nyílt többször is módosítani. A további változtatás jogát is fenntartjuk, mert célunk egy minél gazdagabb, könnyen kezelhető, felhasználóbarát adatszerkezet kialakítása. Reményeink szerint az adatbázis segítséget nyújt az online nem elérhető, csak helyben, az OSZK épületében kutatható fényképek hozzáférhetővé tételében is.

A Széchényi Könyvtár 1914 augusztusától – akkor még mint a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára – gyűjtötte az első világháború képeit, törekedve rá, hogy minél szélesebb körből merítsen. Neves fotográfusok, mint Müllner János, Balogh Rudolf, Erdélyi Mór, Tábori Kornél és Várkonyi Títusz, valamint amatőr fényképészek felvételei egyaránt találhatóak a gyűjteményben. Jelentős számú fénykép került be olyan külföldi sajtófotó-ügynökségektől, mint például a Berliner Illustrations-Gesellschaft vagy a Leipziger Presse-Büro, illetve szabadúszóként tevékenykedő külföldi fotóriporterek képeiből. Néhány esetben egyes felvételek kétféle nagyításban is bekerültek a könyvtár gyűjteményébe, különböző fotóirodák pecsétjeivel. Előfordult például, hogy ugyanaz az ágyú az egyik fényképen „tüzelő török nehézlöveg a Szezei-csatornánál” (Raktári jelzet: FVB 2324), a másikon viszont „tüzelő ágyú az olasz fronton” (Raktári jelzet: FVB 2321). Míg első egy berlini sajtóiroda képe, addig a másik egy ugyanerről a negatívról készített ismeretlen eredetű nagyítás.

Forrás: OSZK Fényképtár

Raktári jelzet: FVB 2324

Felvétele tárgya:
Tüzelő török nehézlöveg a Szezei-csatornánál

Készítő: ismeretlen alkotó

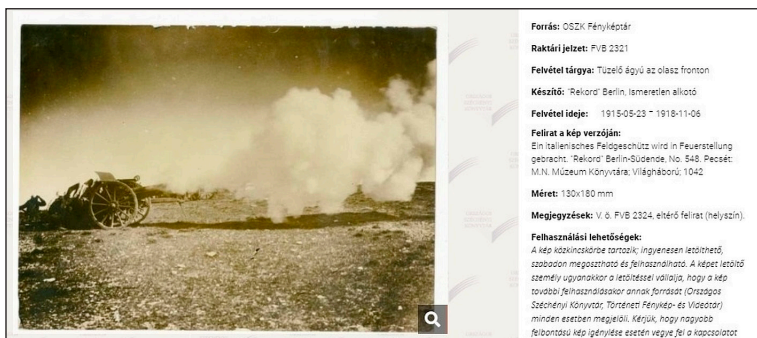
Felvétele ideje: 1915-02-02 - 1917-03-30

Felirat a kép verzióján:
Turkische Artillerie am Suez Kanal ein schweres Geschütz abfeuernd. Pecsét: M.N. Múzeum Könyvtár, Világháború, 1042.

Méret: 130x180 mm

Megjegyzések:
Kétfélszer német nyelvű felirat a hátoldalán. FVB 2321-es kép duplikátuma, eltérő szöveggel.

Felhasználási lehetőségek:
A kép közkinccsre tartozik; ingyenesen letölthető, szabadon megosztható és felhasználható. A képet letöltő személy ugyanakkor a letöltéssel vállalja, hogy a kép további felhasználásakor annak forrását (Országos

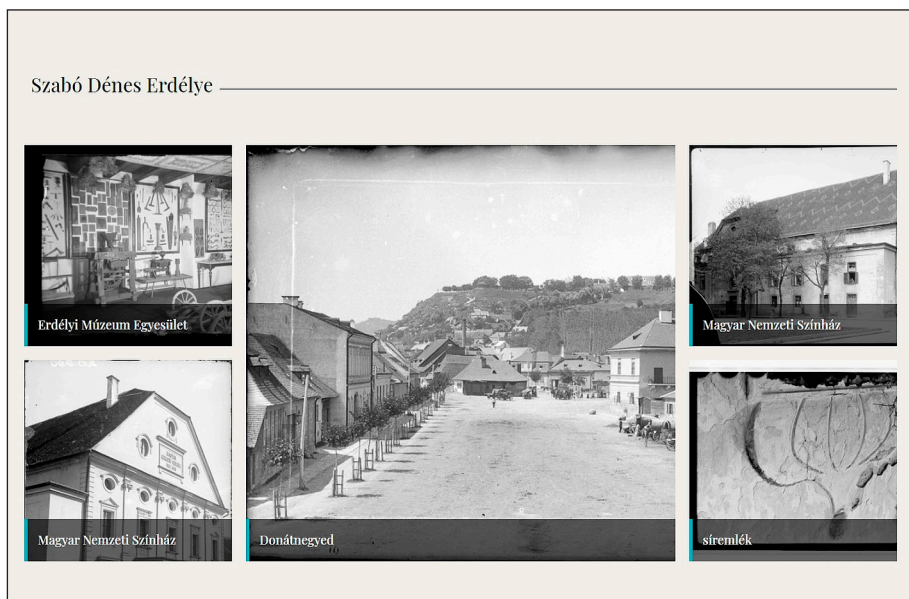

Forrás: OSGZ; Fényképtár
Raktári jelzet: FVB 2321
Felvétele tárgya: Tüzelő ágyú az olasz fronton
Készítő: "Relora" Berlin, ismeretlen alkotó
Felvétele ideje: 1915-05-23 ~ 1918-11-06
Felirat a kép verzóján:
 Ein italienisches Feldgeschütz wird in Feuerstellung gebracht. "Relora" Berlin-Südende, No. 548. Pecsét: M.N. Museum-Königstr. Vlahahorou, 1042
Méret: 130x180 mm
Megjegyzések: V. ö. FVB 2324, eltérő felirat (helyszín).
Felhasználási lehetőségek:
 A kép közkinccsárré tartozik; ingyenesen letölthető, szabadon megosztható és felhasználható. A képet letöltő személy ugyanakkor a letöltéssel vállalja, hogy a kép továbbá felhasználásakor annak forrását (Országos Széchényi Könyvtár, Történelmi Fénykép- és Videótár) minden esetben megjelöli. Kérjük, hogy nagyobb felbontású kép igénylése esetén vegye fel a kapcsolatot

A digitalizálás során a teljességre törekedtünk, de mindig bukkannak fel nem várt helyekről újabb fényképek, ezért az adatbázist folyamatosan bővítjük. A Fotótér júniusi megnyitása óta a hagyatékokból előkerült további két első világháborús album, illetve adomány útján is birtokunkba jutott három teljes fényképalbum, összesen mintegy 600-800 újabb fényképpel. A most közzétett közel 7000 fénykép ma a legnagyobb első világháborús gyűjtemény Magyarországon, amely online elérhető és kutatható. A képek túlnyomó része nagyítás, de akad a felvételek között üveglemez és diakép is. A fotók jelentős hányada a katonák mindennapjait ábrázolja, a tábori élet mozzanatait, a frontra és a frontok közötti vonulásokat, harcok előtti istentiszteleteket, táborok, lövészárkok és hegyi lőállások kialakítását, drámai képeket a harcokról, és azok következményeiről: a harcmezőn temetetlenül heverő holttestekről, temetőkről, segélyhelyekről, kórházakról, hadirokkantakról. Nem hiányoznak a gyűjteményből a hátszág lakóinak mindennapjai sem: a szegénység, a pusztítás és a nélkülözés képei, de találhatunk képeket a gyermekek és a katonák kapcsolatáról, a nők szerepvállalásáról a kórházakban és a hátszágban, és természetesen a háborús propaganda dokumentumai is megtalálhatók a gyűjteményben. Néhány nagyobb egység mérnöki létesítményeket (például híd- és útépítéseket, áramfejlesztő telepet) mutat be; egy másik fényképcsoport pedig a hadsereg élelmiszer-ellátásának hátterét: sertésstelepeket, gabonarakatárakat és pékségeket ábrázol. Néma mellékszereplőkként megjelennek az egyébként roppant fontos szerepet betöltő hátszág és mállás jószágok, igavonó szarvasmarhák, rekvirált juhok és borjak, az őr- és keresőkutyák, hűséges és vidám kutyatársak is. Egyes képsorozatok, mint például az olasz front szlovéniai helyszíneit megörökítő fényképek vagy az erdélyi Magyaroson és környékén készült fotók bizonyosan sok új információval bővítik az eddigi ismereteket.

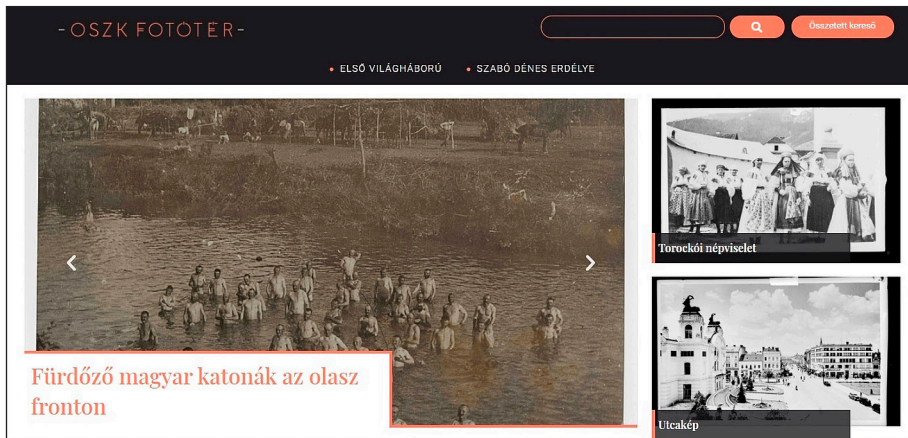
A Fotótérben publikált másik galéria több mint 3000 digitalizált üveg- és cellulóznegatívot tartalmaz Szabó Dénes (1907–1982) fotográfus életművéből. A fényképeket a kolozsvári Fotofilm munkatársaként készítette, döntő részük városkép és tájkép, a cég képeslapkiadói tevékenységének megfelelően. A vállalkozás a kolozsvári némafilmgyártáshoz kapcsolódik: tulajdonosa Fekete László volt, Janovics Jenő színész, forgatókönyvíró és filmgyártó vállalkozó operatőr-

re, aki a filmgyár bezárását követően nyitotta meg vállalkozását. Itt alkalmazta unokaöccsét, Szabó Dénest, aki 1945-ben átvette a cég irányítását. A Fotótérben bemutatott képeket 1982-ben vásárolta meg a Széchényi Könyvtár. Csillag Katalin művészettörténész irányításával kezdődött a képek digitális feldolgozása az Országos Könyvtári Platform részeként elindított digitális tartalomfejlesztési projekt keretében, a fentebb említett Tudástár adatbázisban. A már feliratozott, sokszorosításra előkészített képeslapnegatívok őrzik az 1930-as és 1940-es évek erdélyi városainak, fontosabb épületeinek, fürdőinek, falvainak állapotát, érzékeltetik a táj természeti szépségeit. A gyűjtemény értékes részei az erdélyi népviseletet dokumentáló sorozatok: kalotaszegi, lövétei, román helybéliek pózolnak a kamera előtt, de fennmaradtak az esküvőkön, egyházi ünnepeken készített felvételek is. Az életképek nemcsak a falvak életébe engednek bepillantani, hanem a városi középosztály családi összejövetelei, vacsorái is láthatóvá válnak ezeken a felvételeken, sőt, az arisztokrácia családi eseményeire is eljuthatott Szabó Dénes fényképezni. Mindez értékes néprajzi és társadalomtörténeti forrás számunkra, melyekből átélhetővé válik a 21. században böngésző felhasználók számára is a két világháború közötti erdélyi hétköznapok hangulata. Célunk a teljes hagyatékek közzététele volt, ezért a galériában helyet kapott Szabó Dénes kárpátaljai és berlini sorozata is.

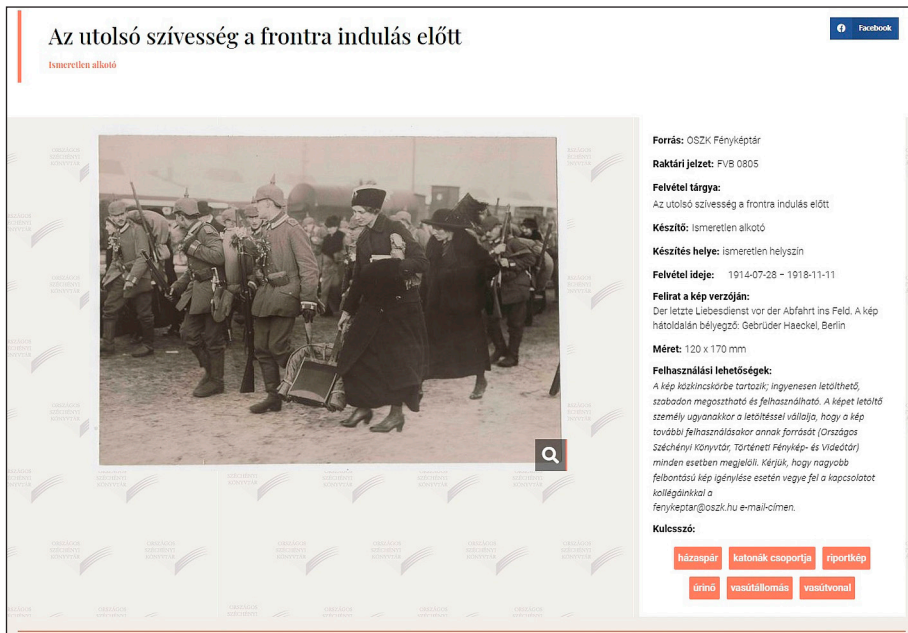

A Fotótér kezdőoldalán jelenleg két menüpontban láthatjuk a gyűjteményeket, ezekre kattintva nyílik meg a két adatbázis. A képernyőn megjelenő nyitólap felső harmadában véletlenszerű válogatásban láthatunk néhány képet. Az első világháborús fotókat lapozhatóan jelenítjük meg, míg az erdélyi gyűjteményt két fix, vé-

letlenszerűen kiválasztott kép reprezentálja. A kiemelés célja a figyelem felkeltése és az első benyomás kialakítása volt.

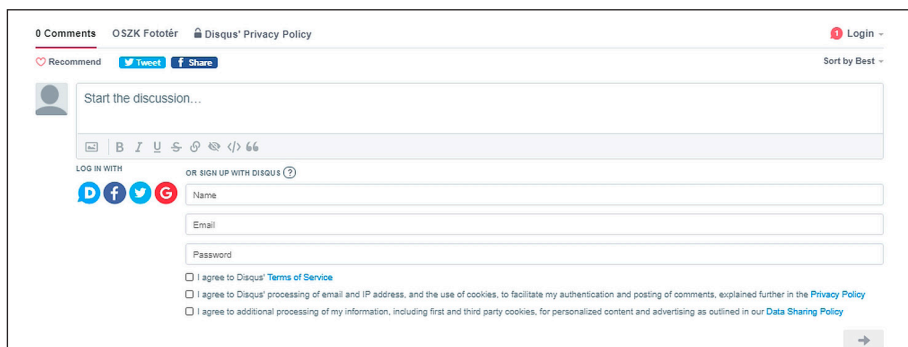
A Fotótér főoldalán lejjebb görgetve a két gyűjtemény már elkülönülve, de ismét egy véletlenszerű válogatásban tárul elénk. A Fotótérben bármely képre kattintva eljutunk annak önálló oldalára. Itt bele tudunk nagyítani, és láthatjuk a kép metaadatait is. A fotó saját oldalán, lapozható felsorolásban, további hasonló témájú képeket ajánlunk a felhasználó figyelmébe.

A fényképek metaadatainál igyekeztünk minden információt feltüntetni, ami a felhasználó számára értékes lehet: az őrzési helyet, a raktári jelzetet, a készítés

időpontját, helyét, a kép alkotóját, a képen szereplő személyeket és képi motívumokat. A Fotótérben most látható fényképek mind a Fényképtárból származnak, ez az adat szerepel őrzési helyként. Ez azonban nem minden esetben lesz igaz: az OSZK gyűjteményébe több mint száz esztendeje érkeznek folyamatosan a fényképek, de erre szakosodott tár híján ezek a fotók a nemzeti könyvtár egyéb, nem fényképekre specializálódott gyűjteményeibe kerültek, és egy részüket azóta is ott őrzik. A későbbiekben tehát lehetséges, hogy az OSZK más osztályainak gyűjteményébe tartozó, és ott tárolt fényképek digitális megfelelőivel is bővülni fog a Fotótér. A felhasználót ugyanakkor fontos tájékoztatni arról, hogy a keresett kép az könyvtár mely gyűjteményében található, annak érdekében, hogy kutatómunkájához segítséget kapjon, továbbá az is innen derül ki számára, publikálási szándék esetén kivel kell kapcsolatba lépnie. A metaadatok között közzé tesszük a kép raktári jelzetét is, mert ez kapcsolja össze a digitális fájlt az eredeti dokumentummal, biztosítva számunkra a fénykép visszakereshetőségét. Készítőként tüntetjük fel a kép alkotóját, amennyiben ismerjük. A képek készítésének időpontja sokszor nehezen meghatározható. Könnyű a dolgunk, ha szerepel a képen valahol, de a legtöbb esetben kutatómunkára volt szükség a készítés idejének hozzávetőleges – gyakran csak időintervallummal jelölt – meghatározásához. Sok esetben ugyancsak kutatásra volt szükség ahhoz, hogy a képek készítési helyét fel tudjuk tüntetni a metaadatok között. Szerencsés esetekben a készítés helye szerepelt a kép feliratán, de ahol hiányzott, pótoltuk a többi azonosított kép metaadataira, illetve az ábrázolt eseményről vagy személyről szóló egyéb történeti forrásra támaszkodva. A Fényképtár munkatársai nem hadtörténészek vagy néprajztudósok, lehetséges, hogy a meghatározásokban itt-ott tévedtünk. Éppen ezért nyitottunk egy Disqus-ablakot a fénykép önálló oldalán, ahol bejelentkezés után a felhasználók észrevételeiket, javítási javaslataikat oszthatják meg a többi látogatóval és a Fényképtár munkatársaival egyaránt.

Kollégáink a javításokat természetesen ellenőrzik, ezután átvezetik az adatbázisba, a megjegyzést pedig láthatóvá teszik. Ahol a képeken felirat olvasható,

The image shows a Disqus comment form. At the top, it displays '0 Comments', 'OSZK Fotótér', and 'Disqus' Privacy Policy. There are buttons for 'Recommend', 'Tweet', and 'Share', and a 'Login' link. Below this is a text input field with the placeholder 'Start the discussion...'. Underneath the input field are icons for social media and a rich text editor toolbar. The form also includes a 'LOG IN WITH' section with icons for Disqus, Facebook, and Google+, and an 'OR SIGN UP WITH DISQUS' section with a 'Name' field. Below the name field are fields for 'Email' and 'Password'. At the bottom, there are three checkboxes for terms of service and privacy policies, with links to 'Terms of Service' and 'Data Sharing Policy'. A right-pointing arrow is located at the bottom right of the form.

Disqus-ablak

azt is közzétesszük, mert értékes információkat tartalmazhat a kutatók számára. Az első világháborús képek esetén ezek gyakran német nyelven születtek, ezért az eredeti szöveg közlése után a fordítást is közöljük. A metaadatok után kulcsszavakat sorolunk fel, melyek a képeken előforduló adatokra, személyekre, motívumokra utalnak. Ezek nem kizárólag tárgyszavak, inkább olyan, a fotókon fellelhető vizuális motívumok, részletek, melyek érdekesnek, vagy jelentősnek tekinthetők, néha a fotó témájától függetlenül. Ilyen lehet egy erdélyi fürdőhely látképén található napernyő, sétapálca, játszó kislány. Ezekre kattintva az alkalmazás kikeresi az összes olyan képet, amelyben a kulcsszó megtalálható, így például a *keleti front* kulcsszóra kattintva összesen 117 képet kínál fel az adatbázis. Ha az itt felkínált képekre kattintunk, az alkalmazás átvált a kiválasztott kép oldalára.

A Fotótérben egyszerű és összetett keresésre is van lehetőség. Egyszerű keresés során a megadott kifejezésre az alkalmazás a háttérben működő Tudástár adatbázis minden metaadatmezőjében (pl. megjegyzés, technika, a felvétel témája) keres, nem csak azokban, amelyek a Fotótér publikus felületén meg is jelennek. Ha ugyanitt az összetett keresést választja a felhasználó, tetszőlegesen több metaadatra is kereshet, a szokásos és/vagy/nem kapcsolat logikája szerint. A mezők száma, amelyekben keresni szeretnénk, szabadon bővíthető.

A tartalomszolgáltatás nagy sikerrel indult. A felhasználók éltek az interaktivitás lehetőségével: jelezték javításaikat, észrevételeiket a Disqus-felületen és a Fényképtár e-mail-címén is. Az alkalmazást bemutatva nem is zárhatom más-képp a cikquem, mint néhány felhasználói észrevétellel, amelyek egyszerű ponto-

sításokon kívül sokkal többről szólnak. Némelyik kicsit vicces, némelyik mélyen megérintett bennünket. Volt, aki fényképeket ajánlott fel, néhányan el is küldték a már digitalizált felvételt, melyet megőrzött a családi emlékezet: „Nem tudom, érdekelné-e Önöket, de van egy első világháborús képem a nagyapámról, esetleg fölhasználhatják az oldalon, ha gondolják. Csatolva elküldöm, nem tudom mennyire jó a minősége, egy képeslap fénymásolata.” Az ilyen és ehhez hasonló megkeresések miatt felmerült, hogy az adatbázist egy későbbi fejlesztés során kiegészítjük majd egy közösségi gyűjtést lehetővé tévő funkcióval, ahol azokat a képeket közöljük majd, melyeket nem a Széchényi Könyvtár őriz, hanem olvasóink ajánlják fel digitális közzétételre.

Érkeztek tudományos pontosítások is, melyeket nem feltétlenül viszünk be maradéktalanul az adatbázis felületére, de értékes kiegészítő információkkal szolgálnak: „A képen szalagfelvetőgépek láthatók és nem szövőgépek. A jobb oldali gépen a felvető állványon lévő tárcsás csévélről szalagok felvetése, míg a bal oldalin a szövőgép lánchengerére a láncfonalak áthengerlése történik. A háttérben nyüstkeretek láthatók, amelyeken nyüstszalakba fűzik a lánchengerre felvetett fonalakat. Ezek a műveletek a szövéselőkészítés részei. A képen egy szövőde előkészítő üzemének részletét örökítette meg a fotós.”

Végül azt a hozzászólást szeretném közzétenni, amely rávilágít arra, miért éreztük azt, hogy a munka, amit elvégeztünk, célba ért: „Kedves Fényképtár! A napokban a családom felismerte, hogy több képen is a dédszüleim torockói esküvője látható, amelyek a Szabó Dénes Erdélye-képek között találhatóak. B. István és S. Ilona a megjelölt dátumtól eltérően 1937. szeptember 27-én házasodtak össze, a dédnagymamám 16. születésnapján.”

Szövőgép a Monarchia užicei szövőgyárában (Raktári jelzet: FVB 1060)